
ДО 60-РІЧЧЯ ІВАНА ТИХОНОВИЧА ЧЕРНЯКОВА

Виповнюється шістдесят років відомому українському археологу І. Т. Чернякову. Він народився 21 жовтня 1936 р. в селянській родині монастирського горюньського села Нова Слобода Путивльського району Сумської області. У липні 1942 р. під час боїв загону партизанів С. А. Ковпака був заложником і випадково уник розстрілу у вщент зруйнованому німцями селі, більшість мешканців якого була розстріляна. Після закінчення семирічки навчався у Путивльському педагогічному училищі у 1951—1955 рр. Перше знайомство з археологічними розкопками відбулось у 1953 р. під час досліджень Д. Т. Березовцем слов'янського могильника поблизу с. Волинцево недалеко від Путивля, провадив обслідування городища, поселення мар'янівської культури у с. Бунякіно.

Активну участь в археологічних експедиціях розпочав під час навчання на історичному факультеті Одеського університету у 1955—1960 рр., де його вчителями були М. С. Синицин, М. Ф. Болтенко, П. Й. Карішковський. У студентські роки брав участь у розкопках поселення сабатинівської культури поблизу х. Черевичний, курганів у с. Чорноморка, с. Усатово. За участю І. Т. Чернякова були закладені перші розкопи на античному Надлиманському городищі та Ніконії біля с. Роксолани на Дністровському лімані, в дослідженні яких він брав участь до 1960 р. У 1959—1960 рр. брав участь у розкопках пізньопалеолітичної стоянки Велика Аккаржа під керівництвом П. Й. Борисковського.

Подальша праця його значною мірою була пов'язана з найстарішим на Ук-

раїні Одеським археологічним музеєм, де він працював науковим співробітником (1959—1961 рр.), заступником директора по науковій частині (1961—1965 рр.), директором музею (1965—1973 рр.), завідуючим відділом (1973—1976 рр.). В Одеському археологічному музеї склались і основні напрямки його наукової діяльності. Він брав активну участь у відновленні діяльності Одеського археологічного товариства, яке стало прямим спадкоємцем одного з найстаріших наукових товариств «Одеського товариства історії та старожитностей». За активної участі І. Т. Чернякова започатковане наукове видавництво окремих археологічних видань «Матеріали по археології Северного

Причерномор'я», «Краткие сообщения о полевых исследованиях Одесского археологического музея», «Записки Одесского археологического общества». За його ініціативою у 1971 р. Одеський археологічний музей з Міністерства культури УРСР був переведений до системи Національної академії наук України.

В галузі польових досліджень І. Т. Черняков ще з студентських років поставив завдання ліквідувати «білу пляму» в археологічних уявленнях про добу бронзи на території Північно-Західного Причорномор'я, археологічні пам'ятки, за винятком декількох (Бородинський, Красномаяцький скарби, курган на Слободі-Романовці в Одесі), майже були невідомі і кордони багатьох культур сягали лише Південного Бугу або Дністра. Ним почали провадитись цілеспрямовані розвідки археологічних пам'яток, особливо в найменш вивченій приморській зоні межиріччя Дунаю та Дністра. Перші його наукові статті були опубліковані ще в студентські роки. В результаті археологічних розвідок 1956—1970 рр. була відкрита значна кількість пам'яток різних епох. Вперше на лівобережжі Дунаю на території Одеської області та південних районів Молдавії були відкриті поселення енеолітичної культури Гумельниці (Болград, Вулканешти), яка згодом, за пропозицією С. М. Бібікова, отримала назву Болград-Алдені. Завдяки цим розвідкам встановлено поширення пам'яток сабатинівської культури на захід до пониззя Дунаю та Прута. Деякі з пам'яток сабатинівської культури (Болград, Колесне, Червона Коса) були піддані розкопкам. Поблизу с. Сарата між Ізмаїлом та Білгород-Дністровським виявлений могильник усатівської культури, що дав змогу впевнено віднести межиріччя Дунаю та Дністра до цієї культури. В 1960—1963 рр. працював у складі експедицій Т. М. Пассек, а потім С. М. Бібікова по дослідженню поселень культури Гумельниці та в складі скіфської експедиції А. І. Мелюкової по дослідженню скіфського поселення «Ніколаевка» на східному березі Дністровського лиману.

Починаючи з 1963 р. почав розкопки курганів у межиріччі Дунаю та Дністра разом з М. М. Шмаглієм. На основі цих розкопок вдалося створити першу культурно-хронологічну колонку бронзової доби Північно-Західного Причорномор'я, довести факт просунення племен катакомбної культури до Дунаю та Прута, обґрунтувати виділення особливої буджацької культури, вперше виявити достовірні поховання сабатинівської культури у Північно-Західному Причорномор'ї.

Вивченню проблем епохи пізньої бронзи І. Т. Черняков приділяє особливу увагу. В основу його кандидатської дисертації, а після цього і монографії, покладені матеріали численних поселень сабатинівської культури Північно-Західного Причорномор'я, а також пов'язаних з нею слідів металобробного виробництва. Вперше проведені експериментальні роботи по вивченню кам'яних ливарних форм і з'ясуванню їх ефективності. І. Т. Черняковим проведена перевірка складу і уточнено датування фактично всіх найбільш яскравих скарбів і зібрань ливарних форм епохи пізньої бронзи (Інгільський, Малокопанський, Красномаяцький, Новотроянівський, Бециловський та ін.), а також відомого Бородинського скарбу, співвіднесеного ним з культурою багатопружкової кераміки. Ним встановлені основні лінії етнокультурного розвитку культур Північно-Західного Причорномор'я і їх зв'язку з хліборобськими культурами Північно-Східної Європи, особливо яскраво позначені у матеріалах сабатинівської культури, носіїв якої він трактує як історичних кімерійців.

Починаючи з 1985 р. І. Т. Черняков працює в Інституті археології НАН України. Кілька років він очолював Польовий комітет, з 1989 по 1993 рр. був завідуючим відділу первісної археології. Під його керівництвом захищені 3 кандидатських дисертації, кілька дисертацій готується до захисту.

Поздоровляючи І. Т. Чернякова з ювілеєм, всі його колеги та учні зичать йому міцного здоров'я, подальших успіхів у науці.